

(«Ιερέες» μισθώσεις στην Εύβοια)

Του Βασιλή Ν. Δούκουρη

(απόσπασμα από την εισήγηση)

Β. Μονή Αγίου Νικολάου Γαλατάκη

Ιστορική αναδρομή

Κτισμένη σε απόκρημνη πλαγιά του όρους Κανδήλι, στα υστεροβυζαντινά χρόνια, όπως έδειξαν πρόσφατες μελέτες(14), η ιστορική μονή του Αγίου Νικολάου Γαλατάκη επιβίωσε από επανειλημμένες καταστροφές που προκάλεσαν οι επιδρομές των Φράγκων και των Τούρκων κατακτητών του νησιού, αλλά και αυτές των πειρατών(15).

Η Ελληνική Επανάσταση θα βρει τη μονή στα χέρια Τούρκων δανειστών, οι οποίοι, αφού θα διασπαθίσουν την περιουσία της (κτηματικό και ζωικό κεφάλαιο, ιερά σκεύη και κειμήλια), θα την πυρπολήσουν και θα την εγκαταλείψουν(16). Η μονή θα ανασυγκροτηθεί αμέσως μετά την ενσωμάτωση της Εύβοιας στο ελληνικό κράτος (1833) και θα παρουσιάσει σημαντικό πνευματικό, κοινωνικό και οικονομικό έργο, ιδιαίτερα μεταξύ 1830-1860 και 1900-1927. Το ανθρώπινο δυναμικό της, που σπάνια ξεπερνούσε κατά μέσον όρο τους δέκα πατέρες(17), διαχειρίστηκε λειτουργικά και προς όφελος της μονής, εκτός από τη θρησκευτική της παράδοση, και τα περιουσιακά της στοιχεία με σκληρή εργασία, πνεύμα αυτοθυσίας ακόμη και χρήση ένδικων μέσων, όπου και όταν αυτό κρινόταν απαραίτητο.

Στα 1848 θα ανακαλυφθούν στα εδάφη της μονής τα πρώτα υπέργεια κοιτάσματα λευκόλιθου. Η εκμετάλλευσή τους κρίνεται συμφέρουσα από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Νομαρχίας και η μονή αποφασίζει να προχωρήσει στην εκμίσθωσή τους σε ιδιώτες. Η έρευνα των αποκείμενων στη μονή αρχείων έφερε στο φως τις παρακάτω συμβάσεις εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων λευκόλιθου:

1856 ενοικιαστής ο Β. Βουδούρης, με τριετή σύμβαση.

1860 ενοικιαστής ο Φρ. Νόελ, με πενταετή σύμβαση. Για ένα διάστημα τα ορυχεία θα παραμείνουν ανενεργά για να ακολουθήσει στα 1884 η ενοικίασή τους από τον 1. Τσαμούρα, με δεκαετή σύμβαση(18). Από όλες τις παραπάνω συμβάσεις η μονή θα ωφεληθεί σημαντικά, καθώς θα εισρεύσουν στα ταμεία της σημαντικά κεφάλαια, τα οποία θα επενδυθούν στη συνέχεια σε κοινωφελή έργα.

Στις 23 Σεπτεμβρίου 1896 ο τότε ηγούμενος της μονής Λεόντιος Κοραχάης θα

έρθει σε επαφή με την, αγγλικών συμφερόντων, εταιρεία «Anglo-Greek Co. Ltd.», και θα της παραχωρήσει με μία αποικιοκρατική σύμβαση και έναντι ενός ευτελέστατου μισθώματος (της τάξης των 1.100 δρχ. ετησίως) την εκμετάλλευση των μεταλλείων, επί μία 25ετία(19). Από τη σύμβαση αυτή η μονή Γαλατάκη θα στερηθεί σημαντικά ετήσια εισοδήματα, τα οποία, όπως προαναφέραμε, χρονολογούνταν από το 1848.

Νέο κεφάλαιο στην ιστορία της εκμετάλλευσης των μοναστηριακών μεταλλείων λευκόλιθου θα ανοίξει η παρουσία του άξιου και δραστήριου αρχιμανδρίτη Χρυσάνθου Προβατά στο τιμόνι της μονής(20). Ο έμπειρος ηγούμενος, σχεδόν αμέσως με την ανάληψη των καθηκόντων του, το Μάρτιο του 1904, προχωρεί σε ενδελεχή έλεγχο των οικονομικών βιβλίων της μονής και διαπιστώνει ότι η «Anglo-Greek» παραβιάζει συστηματικά τους όρους της σύμβασης του 1896 και ζημιώνει με σημαντικά ποσά τα ταμεία της μονής.

Την 1 Απριλίου 1904 ο Χρυσάνθος ενημερώνει εγγράφως το διευθυντή της G.J. Staiger ότι είναι γνώστης της τακτικής της εταιρείας «να μεταφέρει εν καιρώ νυκτός λευκόλιθον, χωρίς να παρίσταται ποσώς ο αντιπρόσωπος της Μονής και την επομένην πρωΐαν ζυγίζει μερικά βαγόνια, ά και ο ημέτερος αντιπρόσωπος κακώς πράττων, ως μηδεμίαν τοιαύτην εντολήν έχων, παραδέχεται και υπογράφει, ωσει ήτο παρόν(21) και του προτείνει αμέσως την αλλαγή του καθεστώτος ζύγισης «από της δύσεως του ηλίου και πέραν μεθ' ετέρων ημών αντιπροσώπων, δια την πληρωμήν των οποίων είναι υποχρέωσις της εταιρίας, συμφώνως τα γνωστά συμβόλαια(22).

Η «Anglo-Greek», πιεσμένη από το βάρος της αποκάλυψης των παρανομιών

της και μπροστά στον κίνδυνο να κηρυχθεί άκυρο το συμβόλαιό της, συμμορφώνεται αρχικά με την πρόταση του Χρύσανθου και στις 14 Σεπτεμβρίου 1905 απευθύνει στο ηγουμενοσυμβούλιο αίτημα να της παραχωρηθεί άδεια να προχωρήσει σε υπόγεια εξόρυξη «με το σύστημα των στοών και των υπονόμων», υποσχόμενη αυτή τη φορά την ακριβή τήρηση των όρων του νέου συμβολαίου, που επρόκειτο να συνταχθεί(23).

Η νέα πρόταση της «Anglo-Greek» θα βρει σύμφωνο τον Χρύσανθο, καθώς του προσφέρει την ευκαιρία να μετατρέψει το παλιό και ουσιαστικά ζημιογόνο συμβόλαιο του 1896 σε κερδοφόρο. Στις 26 Σεπτεμβρίου 1905 το μοναστηριακό συμβούλιο «αποφαινεται παμψηφεί ότι συμφέρει στη Μονή η παραχώρησις του δικαιώματος της υπογείου εξορύξεως ... τροποποιημένου κατά τούτο του υπ' αριθ. 963/23 Σεπτεμβρίου 1896 μισθωτηρίου συμβολαίου»(24). Αποτέλεσμα της νέας σύμβασης που υπογράφηκε ήταν να εισρεύσουν στα ταμεία της μονής Γαλατάκη τον πρώτο χρόνο 18.240 δραχμές, ενώ για τα επόμενα έτη το ποσό του ενοικίου των εδαφικών εκτάσεων παγιώθηκε στις 21.000 ετησίως(25). Για να διαφυλάξει μάλιστα τα συμφέροντα της μονής από ανεξέλεγκτη μελλοντική, νυκτερινή εξόρυξη και φόρτωση μεταλλεύματος, διόρισε τον αδελφό του Γεώργιο Προβατά «αντιπρόσωπον της Μονής κατά την ζύγισην και φόρτωσιν λευκολίθου»(26).

Η παραπάνω περιπτωσιολογική όσο και σύντομη αναφορά σε στοιχεία σχετικά με την εξορυκτική δραστηριότητα στα εδάφη της μονής Γαλατάκη αποτελεί ένα μικρό μόνο δείγμα του πλούτου του αρχειακού υλικού που φυλάσσεται αυτή τη στιγμή στο αρχείο της. Ο ερευνητής μπορεί να αναζητήσει υλικό, σχετικά με την εξορυκτική δραστηριότητα στα εδάφη της μονής, στις παρακάτω αρχειακές ενότητες:

Αρχειακό υλικό, αποκείμενο στο Αρχείο της μονής (ΑΙΜΓ)

1. Φάκελος Ηγουμένου Λεόντιου Κοραχάη. Φάκ. 1 (1894-1898), αριθ. εγγράφων: 584. Περιέχει έγγραφα σχετικά με τα πεπραγμένα της ηγουμενίας του Άνδριου, στην καταγωγή, μοναχού.
2. Φάκελος Ηγουμένου Αγάπιου Παπασπυρόπουλου. Φάκ.1 (1898-1904), αριθ. εγγράφων: 268. Περιέχει έγγραφα σχετικά με τα πεπραγμένα της ηγουμενίας του.
3. Φάκελος Ηγουμένου Χρύσανθου Προβατά. Φάκ. 1 (1904-1907), αριθ. εγγράφων: 860.

Περιέχει σημαντικά έγγραφα για την εξορυκτική δραστηριότητα της «Anglo-Greek», κατά το διάστημα 1904-1907.

4. Βιβλίων Πράξεων του 1905. Αποτελείται από 228 σελίδες. Εγκαινιάσθηκε από τον Χρυσάνθο Προβατά και το πρώτο πρακτικό του ηγουμενοσυμβουλίου της μονής Γαλατάκη καταστρώθηκε επίσημα την 1 Ιανουαρίου 1905. Περιέχει: προκηρύξεις δημοπρασιών μοναστηριακών εκτάσεων, πρακτικά πλειοδοτικών δημοπρασιών ενοικίασης μεταλλείων, μισθωτήρια συμβόλαια.

5. Βιβλίων Αντιγράφων Αλληλογραφίας 1905-1908. Αποτελείται από 122 σελίδες και εγκαινιάσθηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1905 από τον Χρυσάνθο. Περιέχει τη διοικητική αλληλογραφία της μονής με τις επίσημες αρχές (Αρχιεπισκοπή Χαλκίδος, Νομαρχία Ευβοίας, Δήμος Αιγαίων, Ιδιώτες κ.ά.).

6. Φάκελος Λευκόλιθος. Φάκ. 1 (1847-1908). Περιέχει 15 υποφακέλους, με ένα σύνολο 483 εγγράφων. Τα έγγραφα είναι ταξινομημένα με απόλυτη χρονολογική σειρά. Στην πλειονότητά τους τα έγγραφα είναι: προκηρύξεις δημοπρασιών μοναστηριακών εκτάσεων, μισθωτήρια συμβόλαια μεταξύ της μονής Γαλατάκη και των ενδιαφερομένων για εξόρυξη ιδιωτών ή εταιρειών, πρακτικά πλειοδοτικών δημοπρασιών ενοικίασης μεταλλείων, τροποποιήσεις συμβολαίων, επικυρωτικές αποφάσεις των ηγουμενοσυμβουλίων, διοικητική αλληλογραφία της μονής με το Υπουργείο Οικονομικών, τη Νομαρχία Ευβοίας, την Αρχιεπισκοπή Ευβοίας και την Ιερά Σύνοδο, αλληλογραφία των ηγουμενοσυμβουλίων με τους υπευθύνους των μεταλλείων, αγωγές της μονής σε βάρος ιδιωτών ή εταιρειών, δικαστικές αποφάσεις, πίνακες εξαχθέντων ποσοτήτων λευκόλιθου, κ.ά.

Σημειώσεις

(Συντομογραφίες: ΑΕΜ = Αρχίον Ευβοϊκών Μελετών. ΑΙΜΓ = Αρχίον Ιεράς Μονής Γαλατάκη, ΒΠ = Βιβλίον Πράξεων του 1905. ΓΑΚ = Γενικά Αρχεία του Κράτους. ΕΧ = Ευβοϊκό Χωρίο. ΤΑΛ = Τοπικό Αρχίον Λίμνης. ΦΗ = Φάκελοι Ηγουμένων.)

15. Έχουν επιβιώσει έως σήμερα διάφορες παραδόσεις περί καταστροφής της μονής Γαλατάκη τόσο κατά τις δύο κατακτήσεις του νησιού από Φράγκους (1204) και Τούρκους (1470) όσο και από πειρατικές επιδρομές. Τις παραδόσεις διέσωσε ο Δ. Αλβανάκης, ό.π., σ.

34-35 και 60.

16. Δούκουρης, ό.π. (υποσημ. 14), σ. 21.

17. Αναφέρομαι στο μέσον όρο των εγγραφών στο μοναχολόγιο, όπως αυτός προκύπτει από έρευνα για το διάστημα 1837-1900. ΑΙΜΓ, Μοναχολόγιο της μονής Άγιος Νικόλαος Γαλατάκη. 1859, τ. 20ς.

18. Β.Ν. Δούκουρης, Χρύσανθος Προβατάς. Ο αναμορφωτής ηγούμενος της ιεράς μονής αγίου Νικολάου Γαλατάκη Β. Εύβοιας (1904-1907), Λίμνη 2002, σ. 22-23, σημ. 9-10.

19. Η πληροφορία για την εκμίσθωση των μεταλλείων λευκόλιθου στην αγγλικών συμφερόντων εταιρεία, στο ΑΙΜΓ, ΒΠ του 7905, σ. 15: «Αριθ. συμβολαίου: 963/27 Σεπτεμβρίου 1896, μισθωτηρίου συμβολαίου του Συμβολαιογράφου Χαλκίδος Γ. Ν. Αποστολίδου». Πρβλ. Δούκουρης, ό.π., σ. 22, υποσημ. 18.

20. Βλ. τα σχετικά με την ηγουμενία του Χρύσανθου Προβατά στη μονή Γαλατάκη (1904-1907), Δούκουρης, ό.π., (υποσημ. 18), *passim*.

21. ΑΙΜΓ, ΦΗ: Χρύσανθος Προβατάς, αριθ. πρωτ. 25/1 Απριλίου 1905. Ο ηγούμενος προς τον Κον Διευθυντήν της Αγγλοελληνικής Εταιρείας Λευκολίθου. Πρβλ. Δούκουρης, ό.π.(υποσημ. 18), σ. 48.

22. Ό.π., σ. 48.

23. «Η Αγγλοελληνική εταιρία λευκολίθου εξαιτουμένη δια τους εν αυτή λόγους όπως επιτραπή αυτή ως μισθώτρια των ορυχείων της καθ' ημάς Μονής το δικαίωμα της υπογείου εξορύξεως προς κατασκευήν υπονόμων, στοών και άλλων συμπαραομαρτούντων εις την δι' υπογείου εξορύξεως». ΑΙΜΓ, ΒΠ του 1905, σ. 15.

24. Ό.π.

25. Δούκουρης, ό.π., σ. 49, υποσημ. 18.

26. «Γνωρίζει υμίν ότι επειδή η Εταιρία η παρ' υμίν αντιπροσωπευομένη ζυγίζει λευκόλιθον κατά την νύκταν χωρίς να παρευρίσκεται αντιπρόσωπος της Μονής, διορίζει ως τοιούτον τον κ. Γεώργιον Προβατά» 16/31 Μαΐου 1904. Το Μοναστηριακόν συμβούλιον προς τη Διεύθυνσιν της Αγγλοελληνικής Εταιρίας.

.....

Ιστορικά Μεταλλεία στο Αιγαίο 19^{ος}-20^{ος} αιώνας

Επιστημονικό Συνέδριο

Μήλος 3-5 Οκτωβρίου 2003

Εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς